

Олег ПЕТРЕЧКО

ДAMNATIO MEMORIAE І СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПАТУ

У статті доведено, що практика damnatio memoriae була запозичена імператорами разом з іншими елементами управління доби Республіки. Під damnatio memoriae ми переважно розуміємо оголошення сенатом якоїсь особи ворогом держави та знищення пам'яті про неї після її смерті. Встановлено, що засудження пам'яті могло здійснюватися навіть без формального рішення сенату. Застосування damnatio memoriae у добу принципату стало важливою складовою політичної пропаганди режиму, сприяло ідеологічному обґрунтуванню влади імператора.

Ключові слова: *damnatio memoriae, засудження пам'яті, принципат, імператор.*

Постановка проблеми. Покарання засудженням пам'яті було притаманне не лише стародавнім римлянам. У середині II тис. до н. е. Тутмос III вилучив ім'я Хатшепсут із написів і знищив її зображення. Руйнували зображення правителів і у Стародавній Месопотамії. Сліди навмисного пошкодження добре видно на фрагменті мідної скульптури невідомого аккадського правителя, знайденої у Ніневії. Можливо, зображення було пошкоджене після пограбування Ніневії мідянами та вавилонянами [10, 332]. У книзі Екклесіяста, що датується, імовірно, III ст. до н. е. висловлена ідея засудження пам'яті. Текст Вульгати містить такі рядки: “*frustra enim venit et pergit ad tenebras et oblivione delebitur nomen eius*” (Ecclesiastes 6.4), “*Бо в марноті прийшов він, і в темряву йде, і в темряві сховане буде імення його*” (переклад Івана Огієнка).

Термін *damnatio memoriae* широко використовується у сучасній історіографії, хоча не вживався у Стародавньому Римі.

Сам термін є коректним, але послуговуватися ним потрібно із застереженнями, позаяк важко бути впевненим у тому, що він докладно означає. У довідниках, намагаючись подати чітко визначену правову дефініцію, його пов'язують з *maiestas* та *perduellio* [4, 156]. Сьогодні під *damnatio memoriae* здебільшого розуміють оголошення сенатом якоїсь особи ворогом держави та знищення пам'яті про неї після її смерті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що у сучасній історіографії немає єдиної думки щодо суті та правової основи *damnatio memoriae*. Гарріет Флауер припускає, що засудження пам'яті було освяченою віками римською практикою, що здійснювалася родом під тиском обставин задля власного збереження. На конкретну людину накладали низку покарань, сукупність яких ми окреслюємо цим терміном. Мета означених заходів полягала у тому, щоб вилучити винного громадянина з його сім'ї та общини, ніби його ніколи не існувало [4, 155 – 179]. Висловлено міркування, що основою засудження пам'яті був не так закон, як *mos maiorum*. Сесіл Хілтон стверджує, що рішення сенату щодо засудження пам'яті накладалося як додаткове покарання на того, хто був засуджений за якийсь важкий злочин, зокрема на підставі *Lex Julia* [2, 80]. Справді, немає достатніх підстав уважати, що *Lex Julia* передбачав засудження пам'яті. Джон Бодел робить такий висновок в основі засудження пам'яті було як публічне право, так і *mos maiorum* [1, 60].

Метою дослідження є з'ясування значення *damnatio memoriae* для функціонування системи принципату.

Засудження пам'яті неодноразово застосовувалося уже в добу Республіки. Плутарх детально описує жахливе покарання, яке очікувало жрицю богині Вести за втрату цноти (Plut. Num. 10). Винна не просто засуджувалася до жахливої смерті, але також позбавлялася належної поховальної церемонії. Ім'я покараної мало бути вилучене з офіційних записів. У написі 364 р. н. е. ім'я весталки було затерто, можна розібрати тільки першу і останню літери – С та Е (ILS 4938).

У IV ст. до н. е. Марк Манлій був засуджений до смертної кари. Окрім того, були вжиті заходи щодо засудження його пам'яті. Патриціям було заборонено оселятися навколо Капітолію, у районі, де стояв будинок Манлія. Роду Манліїв було заборонено давати

дітям ім'я “Марк Манлій” (Dio Cass. 7.26.1; Liv. 6 20.14; Plut. Quaes. Rom. 91). У III ст. до н. е. були засуджені до страти винні у злочині стосовно жителів міста Регій, поховання їхніх тіл та оплакування було заборонено (*eorumque corpora sepulturae mandari mortemque lugeri vetuit*) (V. Max. 2.7.15) рішенням сенату (*senatus consulto cautum est, ne quem ex eis sepelire vel lugere fas esset*) (Frontin. Strateg. 4.1.38).

Після розправи над Гаєм Гракхом та його прихильниками стосовно них було прийнято рішення про *damnatio memoriae*. Було заборонено провести традиційну поховальну церемонію за загиблими. Тіла трьох тисяч убитих було кинуте у Тібр, а їхнє майно конфісковано. Їхнім дружинам було заборонено оплакувати чоловіків (*ἄπεθαν δὲ πενθεῖν ταῖς γυναῖξι*) (Plut. CG 17.5). Заборона проведення традиційної поховальної церемонії була дуже важким покаранням. Римляни сприймали потойбічний світ як фізичну реальність, що дає притулок душам померлих. Достойне існування душі після смерті було можливе за умови гідно прожитого людиною життя. Але важливим був також належним чином проведений поховальний обряд.

Римська поховальна традиція багато уваги приділяла облаштуванню могили та посмертному вшануванню. У заповіті могло бути передбачено, щоб спадкоємці доглядали могилу заповідача. У написі із Македонії щодо майна заповідача визначено, щоб воно “ніколи не вийшло із сім'ї, але щоб із його прибутку ті, що вище записані, турбувалися про заповідача та його батьків надгробні пам'ятники і харчувались” (*ne unquam / [d]e familia exeant sed ut ex reditu eorum ii qui s(upra) s(cripti) s(unt) monument[um] / [eiu]s et parentium eius colant at ipsi alantur*) (CIL III, 656). Заповідач міг оформити свободу комусь зі своїх рабів, поклавши на звільнених обов'язок догляду за його могилою. З цією ж метою міг бути створений спеціальний фонд. Заповідач міг також передбачити створення фонду для фінансування суспільних свят у дні його народження [16, 32]. Такі заходи давали змогу римлянину сподіватися, що його ім'я зберігатиметься у написі на могильному пам'ятнику під час вшанування дня померлих (*Lemuria* – 9 травня) та суспільних свят.

Іноколи важко розрізнити політично мотивоване переслідування пам'яті конкретної особи і звичайні заходи щодо міського

благоустрою чи ліквідації наслідків стихійного лиха. У 80 р. до н. е. курія Гостілія, місце засідання сенату, була розширена за наказом Сулли. Згодом будівля була пошкоджена вогнем. Юлій Цезар розпочав на її місці спорудження нової курії. Кассій Діон стверджує, що справжнім мотивом було бажання усунути з будівлі ім'я Сулли і назвати новозбудовану курію ім'ям Юлія (Dio Cass 44.5.2). Свого часу Сулла, прийшовши до влади, вжив заходів щодо засудження пам'яті політичного опонента, Марія. Це стосувалося і заборони його зображень. Лише у 69 р. до н. е. зображення (*εἰκόνες*) Марія були показані Гаєм Юлієм Цезарем під час похорону його дружини Юлії (Plut. Caes. 5.1).

Перше політично вмотивоване рішення про *damnatio memoriae* було прийнято сенатом стосовно Марка Антонія після битви біля мису Акцій [9, 137]. Сталося це, мабуть, ще до смерті Антонія. Усталеної форми накладання кари у таких випадках не існувало. Щодо *damnatio memoriae* Антонія було передбачено низку заходів. День його народження (14 січня) оголосили *dies vitiosus*, членам його роду заборонили використовувати преномен “Марк”, усі зображення Антонія були усунуті, призначені раніше йому почесті були відмінені (Dio Cass. 51.19.3; Plut. Cic. 49.4). Тацит говорить, що ім'я Антонія не було вилучене з фаст (Tac. Ann. 3.18). Карстен Ланге акцентує у джерелах ім'я Антонія певний час не згадувалося, що було наслідком *damnatio memoriae*. Згодом ситуація змінюється і Антоній згаданий у восьмій книзі Енеїди. Зміна, на думку дослідника, сталася після прибуття Октавіна до Риму. Незважаючи на рішення сенату, ім'я *Antonii* було відновлене у *Fasti Consulares*. Сенат не знав, якого роду почесті Октавіан готовий прийняти і з огляду на це діяв хибно. Октавіан відхилив *damnatio memoriae* Антонія, що був збезчещений, але не забутий. У сучасній історіографії не існує єдиної думки щодо того, чи мало таке рішення сенату силу закону і чи було воно обов'язковим до виконання членами роду засудженого. Карстен Ланге стверджує, що не існувало офіційного рішення не згадувати Антонія [9, 140 – 156.]. Джон Бодел уважає, що сенат не мав права наказувати щодо питань родового ритуалу і, напевно, був неохочий втручатися у ці питання [1, 48].

Немає відомостей про рішення сенату щодо *damnatio memoriae* Брута і Кассія. Проте засудження їхньої пам'яті

існувало. Октавіан, побачивши бронзову статую Брута в Медіолані, у Цизальпійській Галлії, дорікнув місцевим магістратам за те, що вони надають притулок його ворогу, хоча і обернув згодом це на жарт (Plut. Comp. Dion. Brut. 5). Засудження пам'яті Брута і Кассія проявилось у забороні на використання їх зображень під час похорону 22 р. н. е. Юнії, дружині Гая Кассія та сестрі Марка Брута (Tac. Ann. 3.76). Трьома роками пізніше був притягнутий до суду і покінчив життя самогубством Кремуцій Корд, що схвально відгукнувся у своєму творі про Брута і Кассія. Його книги, за рішенням senatorів, були спалені еділами (*libros per aedilis cremandos censuere patres*) (Tac. Ann. 4.35). Рішення сенату щодо спалення книг засвідчило *damnatio memoriae* не тільки Брута і Кассія, але і самого Кремуція Корда.

У добу Імперії засудження пам'яті часто застосовували стосовно політичних противників. У 16 р. н. е. Марк Скрибоній Лібон Друз був звинувачений у підготовці державного перевороту (*res novas clam moliebatur*) (Suet. Tib. 25.1). Сенат заборонив використовувати його зображення у поховальних церемоніях, роду Скрибоніїв було заборонено уживати когномен "Друз". Майно Лібона Друза було розділене між його обвинувачами (*Bona inter accusatores dividuntur*) (Tac. Ann. 2.32).

У 20 р. н. е., не дочекавшись вироку, вчинив самогубство Гней Кальпурній Пізон. Його старший син змушений був змінити ім'я "Гней" на "Луцій". Вилучення імені Пізона з фаст не відбулося лише через втручання імператора Тіберія, який суттєво пом'якшив вирок, винесений після смерті Пізона сенатом (Tac. Ann. 3.17-18). Зберігся текст постанови сенату, що відомий сьогодні як *Senatus consultum de Cn. Pisone patre*, що повністю підтверджує та доповнює відомості Тацита (AE 1996, 885), [7; 13]. Сенатусконсульт передбачає низку заходів стосовно *damnatio memoriae* Пізона. Зокрема, жінкам було заборонено оплакувати смерть засудженого, як це передбачено звичаєм предків: *ne quis luctus mortis eius causa a feminis quibus {e}jis more maiorum* (SCPP 73-74). Статуї та зображення Пізона, незалежно від місця розташування, мали бути усунуті: *utiq(ue) statuae et imagines Cn. Pisonis patris, quae ubiq(ue) positae essent, tollerentur* (SCPP 75-76). Зображення Пізона було заборонено використовувати у поховальних церемоніях усім, хто належав до його сім'ї за кровним спорідненням чи через шлюб, його посмертну маску не можна було розмішувати серед

посмертних масок роду Кальпурніїв: *imago Cn. Pisonis patris duceretur neve imaginibus familiae Calpurniae imago eius interponeretur* (SCPP 76-82). Ім'я Пізона мало бути усунуте з напису на статуї Германіка, яку *sodales Augustales* поставили йому на Марсовому полі поблизу *aram Providentiae: nomen Cn. Pisonis patris tolleretur ex titulo statuae Germanici Caesaris, quam ei sodales Augustales in campo ad aram Providentiae posuissent* (SCPP 82-84). Майно Пізона підлягало конфіскації: *(vacat) utiq(ue) bona Cn. Pisonis patris publicarentur* (SCPP 84). Але значна частина його майна була передана синам – Гнею та Марку (Тас. Ann. 3.17-18). Ужиті стосовно Пізона заходи стосувалися більше його імені, ніж його майна і можуть бути охарактеризовані як *damnatio memoriae* [1, 44].

У 24 р. н. е., згідно з законом про образу величі, був засуджений Гай Сілій, консул 13 р. н. е., що вчинив самогубство, не дочекавшись вироку. Покарання, окрім конфіскації майна, передбачало і засудження його пам'яті. Його зображення (*effigies*) мали бути знищені за постановою сенату. Всупереч рішення сенату, зображення Гая Сілія зберігалося у вестибюлі (*vestibulum*) дому його сина, що також мав ім'я Гай Сілій і мав обійняти посаду консула у 49 р. як *consul designatus*. Сілій Молодший досягнув найвищої магістратури, незважаючи на те, що його батька засудили до *damnatio memoriae*. Наявність статуї Гая Сілія у домі його сина, всупереч рішення сенату, стала обтяжуючою обставиною в очах імператора Клавдія, з дружиною якого, Мессаліною, у Сілія Молодшого був інтимний зв'язок (Тас. Ann. 4.20; 11.35). У 48 р. Сілій та Мессаліна були страчені.

Засудження пам'яті могло здійснюватися стосовно окремих осіб навіть без формального рішення сенату. Імператор Клавдій не дозволив провести через сенат рішення щодо *damnatio memoriae* Калігули. Але і без рішення сенату, за наказом Клавдія, усі зображення Гая були усунуті упродовж однієї ночі. Його ім'я було вилучене з клятв та молитов, як це зробили раніше щодо імені покійного імператора Тіберія. Про нього також не було офіційного рішення сенату про засудження його пам'яті (Dio Cass. 60.4).

Практика застосування *damnatio memoriae*, що склалася у добу принципату, давала змогу імператорам на свій розсуд трактувати пам'ять попередників, виходячи з політичної доцільності поточного моменту. Наприклад, у *Lex de imperio Vespasiani* ім'я

Тіберія згадується, а ім'я Гая оминається (ILS 244). Очевидно, імператор Веспасіан уважав, що для обґрунтування його влади корисним буде посилення на Тіберія, але шкідливим буде згадувати повноваження Гая. Не згадується в *Lex de imperio Vespasiani* ім'я Нерона, першого римського імператора, що був оголошений сенатом ворогом римського народу (*hostis*) (Suet. Nero 49.2; Tac. Hist. 1.16).

Вище йшлося про заборону патриціям оселятися навколо Капітолію, у районі, де стояв будинок Манлія. Ця заборона була складовою засудження пам'яті Манлія. Будинок для римлянина був чимсь більшим, ніж помешкання у наш час. У будинку було домашнє вогнище (*focus*), куди здійснювали ритуальне узливання (*libatio*) (Serv., Aen. I, 730). За римськими народними віруваннями, боги домашнього вогнища та дому, *lares* і *penates*, контролюють справи повсякденного життя. Тому руйнування будинку було жорстоким покаранням для усієї сім'ї покараного. Дім (*domus*) був центром пам'яті (*memoria*) сім'ї, його руйнування було ефективним засудженням (*damnatio*) цієї пам'яті [6, 45]. У 509 р. до н. е. був повністю зруйнований будинок вигнаного з Рима Тарквінія Супербуса (*τὴν δὲ οἰκίαν κατέσκαψαν*) (Plut. Publ. 8.1). У 58 р. до н. е., після вигнання з Рима Ціцерона, були дотла спалені його замські будинки (*Ἐπαύλεις*) і будинок (*οἰκία*) у Римі (Plut. Cic. 33.1).

Ставлення до пам'яті колишнього імператора могло змінюватися разом зі зміною правителя. Храм імператора Клавдія був зруйнований Нероном і відбудований, згодом, Веспасіаном (Suet. Ves. 9.1.). Оттон дозволив відновити зображення і статуї Нерона (*imagines statuasque eius reponi passus est; καὶ τινῶν εἰκόνας Νέρωνος ἐκ τοῦ ἴψαν ἐς προθεμένων οὐκ ἐκόλωσε*) (Suet. Otho 7.1; Plut. Oth. 3.1). Після позбавлення влади імператора Вітеллія на прохання Доміціана, сина нового імператора Веспасіана, сенат прийняв рішення про відновлення шани (*honor*) Гальби (Tac. Hist. 4.40). Мала бути встановлена статуя Гальби на ростральній колоні у тій частині форуму, де він був убитий. Але Веспасіан це рішення сенату відмінив (*sed decretum Vespasianus abolevit*) (Suet. Gal. 23).

У 96 р. стався успішний захват на імператора Доміціана. Сенат радісно сприйняв звістку про його вбивство і виніс постанову про засудження пам'яті Доміціана та знищення зроблених на його честь написів (*novissime eradendos ubique titulos abolendamque omnem memoriam decerneret*) (Suet. Dom. 23.1). Зображення (*εἰκόνας*)

Доміціана, велика кількість яких була виготовлена із срібла та золота (*πολλαὶ μὲν ἀργυραὶ πολλαὶ δὲ καὶ χρυσαὶ οὔσαι*), були переплавлені (*συνεχωνεύθησαν*). Було знищено багато арок, споруджених на честь Доміціана (Dio Cass. 68.1.1; Plin. Pan. 52).

Храм Флавіїв, збудований Доміціаном у Римі на місці дому, у якому він народився, не був зруйнований (Suet. Dom. 1). У III ст. імператор Клавдій Готський (268 – 270) розширив (*propagavit*) цей храм (NA. Claud. 3.6). Важко сказати, якою мірою така доля храму була визначена тим, що у ньому шанували не тільки Доміціана, але також Веспасіана, Тіта та його доньку Юлію. Так само пережив *damnatio memoriae* Доміціана храм Флавіїв у Ефесі, збудований близько 90 р. Мабуть, статуї Доміціана з нього були усунуті, але поклоніння Веспасіану та Тіту тривало [3, 33 – 34].

Громадські споруди (терми, мости, продовольчі склади *etc.*), збудовані принцепсами, які згодом були засуджені до *damnatio memoriae*, за незначними винятками продовжували функціонувати до тих пір, доки не були знищені пожежею або часом. Основним чинником, який охороняв їх, було їхнє практичне значення. Марціал влучно охарактеризував цю ситуацію: “Що є гіршим за Нерона? Що є кращим за Неронові терми?” (*Quid Nerone peius? Quid thermis melius Neronianis?*) (Mart. 7.34). Руйнували ті арки, які не мали практичного значення, а виконували тільки пропагандистські функції. Ті ж арки, які були складовою акведуків, оберігали і підтримували у належному стані. Єдиним винятком є ситуація з громадськими спорудами імператора Коммода. Стосовно цього правителя свідчення літературних джерел дають підстави твердити про застосування *damnatio memoriae* в архітектурі [3, 32 – 35]. Елій Лампрідій указував, що не існує жодних громадських споруд Коммода, окрім збудованої від його імені Клеандром лазні (*lavacrum*). Але Коммод звелів вирізати своє ім'я на спорудах, до яких не мав жодного стосунку. Ці написи сенат наказав затерти (*Opera eius praeter lavacrum, quod Cleander nomine ipsius fecerat, nulla exstant, sed nomen eius alienis operibus incisum senatus erasit*) (NA. Comm. 17. 5-7). Засудження пам'яті Коммода супроводжувалося руйнуванням усіх його статуй. Перейменованим на його честь місяцям року повернули попередні назви (NA. Comm. 20. 4-5).

Аргументованим видається твердження про те, що після битви біля мису Акцій, у новій політичній ситуації засудження

пам'яті (*damnatio memoriae*) та обожнення (*consecratio*) стали визначальними елементами нової політичної системи – принципату [11, 295]. Розвиток правової думки у добу імперії привів до юридичного оформлення засудження пам'яті як покарання. Зокрема, в Інституціях Юстиніана державна зрада (*perduellio*) асоціюється з покаранням через засудження пам'яті (*memoria eius damnata fuerit*) (Just. Inst. 3.1.5).

Засудження пам'яті стало інструментом впливу на суспільство. Формуючи негативний образ політичного опонента в очах сучасників, воно також було покликане вилучити ім'я засудженого з історичної пам'яті наступних поколінь. Іноді запровадження *damnatio memoriae* було ефективним. Наприклад, у написі доби Флавіїв, на колоні з Єрусалиму, затерто п'яту лінійку так, що можна прочитати тільки першу літеру імені "L". Сьогодні немає однозначної інтерпретації цього імені [5], [8, 76 – 78], [14, 547], [15, 12 – 13]. Але деколи досягти бажаного результату не вдавалося. Попри рішення сенату щодо спалення книг Кремуція Корда, вони вціліли, бо деякі копії були таємно збережені і згодом оприлюднені (*manserunt, occultati et editi*) (Tac. Ann. 4.35). Незважаючи на чисельні руйнування зображень Доміціана, велика кількість його ліпних портретів уціліла, багато з них не містять ознак навмисного пошкодження в античну добу [12, 6].

Висновки. Підбиваючи підсумки, наголошуємо: практика *damnatio memoriae* була запозичена імператорами разом з іншими елементами управління доби Республіки. Під *damnatio memoriae* ми переважно розуміємо оголошення сенатом якоїсь особи ворогом держави та знищення пам'яті про неї після її смерті. Рішення сенату значною мірою приймалися з урахуванням думки імператора, який за необхідності міг його коригувати. Імператор міг відмінити прийняті до початку його правління рішення щодо *damnatio memoriae*. Засудження пам'яті могло здійснюватися навіть без формального рішення сенату. Реалізація *damnatio memoriae* здійснювалася через заборону проведення належного поховального обряду, руйнування зображень та архітектурних споруд, конфіскацію майна, заборону нащадкам використовувати ім'я засудженого, усунення імен з написів *etc.* Метою його застосування було не так заперечення минулих учинків, як нове трактування мотивів і наслідків діянь засудженої особи. Застосування *damnatio memoriae* у

доду принципату стало важливою складовою політичної пропаганди режиму, сприяло ідеологічному обґрунтуванню влади імператора.

Перспективним напрямом у цьому контексті є дослідження *damnatio memoriae* у добу доміанату.

Література

1. Bodel J. Punishing Piso / J. Bodel // *AJPh.* – 1999. – № 1. – Vol. 120. – Special Issue : The “Senatus Consultum de Cn. Pisone Patre”: Text, Translation, Discussion. – P. 43 – 63.
2. Chilton C.W. The Roman Law of Treason under the Early Principate / C.W. Chilton // *JRS.* – 1955. – Vol. 45, Parts 1 – 2. – P. 73 – 81.
3. Davies P.J.E. “What worse than Nero, what better than his baths?”: “Damnatio memoriae” and Roman architecture / P.J.E. Davies // *From Caligula to Constantine: tyranny & transformation in Roman portraiture* / edited by Eric R. Varner. – Atlanta : Michael C. Carlos Museum, 2000. – P. 27 – 44.
4. Flower H.I. Rethinking “Damnatio Memoriae”: The Case of Cn. Calpurnius Piso Pater in AD 20 / H.I. Flower // *ClAnt.* – 1998. – № 2. – Vol. 17. – P. 155 – 187.
5. Gichon M., Isaac B.H. A Flavian Inscription from Jerusalem / M. Gichon, B.H. Isaac // *IEJ.* – 1974. – No 2. – Vol. 24. – P. 117 – 123.
6. Hales S. At Home with Cicero / S. Hales // *G&R.* – 2000. – No. 1. – Second Series. – Vol. 47. – P. 44 – 55.
7. *Hispania epigraphica.* – Madrid : Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Instituto de Conservación y Restauración de Bienes Culturales. – V. 6, 1996. – P. 291 – 302.
8. Isaac B.H. The Near East under Roman rule: selected papers / B.H. Isaac. – Leiden : Brill, 1998. – 481 p.
9. Lange C. Res publica constituta: Actium, Apollo, and the accomplishment of the triumviral assignment / C. Lange. – Leiden ; Boston : Brill, 2009. – xii+230 p.
10. Nylander C. Earless in Nineveh: Who Mutilated “Sargon’s” Head? / C. Nylander // *American Journal of Archaeology.* – 1980. – № 3. – Vol. 84. – P. 329 – 333.
11. Olszewski L. Erinnerungspolitik im alten Rom: anhand von damnatio memoriae und consecratio / L. Olszewski // *Studia Lesco Mrozewicz ab amicis et discipulis dedicata* / ed. Sebastianus Ruciński, Catharina Balbuza & Christophorus Królczyk. – Poznań : Instytut Historii UAM, 2011. – P. 283 – 297.
12. Petersen L.H. The presence of “Damnatio memoriae” in Roman art / L.H. Petersen // *SNHA.* – 2011. – No. 2. – Vol. 30. – P. 1 – 8.
13. Potter D.S., Damon C. The “Senatus Consultum de Cn. Pisone Patre” / D.S. Potter, C. Damon // *AJPh.* – 1999. – № 1. – Vol. 120. – Special

Issue : The “Senatus Consultum de Cn. Pisone Patre”: Text, Translation, Discussion. – P. 13 – 42.

14. Smallwood E.M. The Jews under Roman rule: from Pompey to Diocletian, a study in political relations / E.M. Smallwood. – Leiden : E.J. Brill, 1981. – 595 p.

15. Syme R. Antonius Saturninus / R. Syme // JRS. – 1978. – Vol. 68. – P. 12 – 21.

16. Woolf G. Monumental Writing and the Expansion of Roman Society in the Early Empire / G. Woolf // The Journal of Roman Studies. – 1996. – Vol. 86. – P. 22 – 39.

Петречко Олег. *Damnatio memoriae* и становление системы принципата. В статье доказано, что практика *damnatio memoriae* была заимствована императорами вместе с другими элементами управления периода Республики. Под *damnatio memoriae* мы преимущественно понимаем объявление сенатом некоего лица врагом государства и уничтожение памяти о нём после его смерти. Установлено, что осуждение памяти могло осуществляться даже без формального решения сената. Применение *damnatio memoriae* в период принципата стало важной составляющей политической пропаганды режима, способствовало идеологическому обоснованию власти императора.

Ключевые слова: *damnatio memoriae*, осуждение памяти, принципат, император.

Petrechko Oleh. *Damnatio memoriae* and foundation of the Principate. It is well determined that practice of *damnatio memoriae* was borrowed by the emperors along with other controls of the Republican period. Under this term we mostly understand the pronouncement by the Senate of a person an enemy of the state and censure of his memory after his death. It is also defined that the condemnation of memory could have been put into practice even without a formal decision of the Senate. Application of *damnatio memoriae* became an important part of regime’s political propaganda during the period of the Principate. It was effective for the ideological grounding of Emperor’s power.

Key words: *damnatio memoriae*, condemnation of memory, Principate, Emperor.